

Lietuvos laisvosios rinkos instituto įžvalgos dėl 2023 m. Lietuvos valstybės biudžeto

Biudžeto projektas iškelia tikslus – išsaugoti žmonių perkamąją galią, kovoti su energetine krize, stiprinti nacionalinį saugumą, investuoti į Lietuvos ateitį. Svarbu užtikrinti, kad numatomos priemonės bei programos atitiktų šiuos užsibrėžtus tikslus ir leistų juos pasiekti. Tikslai ambicingi, tačiau ar priemonės jiems pasiekti yra adekvačios. Lietuvos laisvosios rinkos institutas pateikia biudžeto rodiklių vertinimą ir rekomendacijas.

1. Valstybės biudžeto asignavimus būtina planuoti atsakingai

Finansų ministerija numato, jog kitąmet biudžeto išlaidos augs 6,4 proc., o pajamos – tik 3,4 proc. Toks išlaidų augimas reiškia ekspansinę fiskalinę politiką, kuria siekiama padėti gyventojams lengviau pakelti energetinę krizę.

Euro zonos valstybėms, kuomet Europos Centrinio Banko (ECB) vykdoma monetarinė politika yra nepakankamai griežta, Tarptautinis valiutos fondas (TVF) pataria aukštą infliaciją atsverti griežtesne fiskaline politika (mažesnėmis biudžeto išlaidomis). Ši rekomendacija yra itin aktuali Lietuvai, kurioje infliacija yra antra didžiausia euro zonoje. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) taip pat rekomenduoja su itin aukšta infliacija kovoti pasitelkiant griežtą fiskalinę politiką. ECB didinamos bazinės palūkanos, branginančios skolos aptarnavimą, taip pat skatina riboti valstybės biudžeto išlaidas.

1.1. Kitų metų biudžeto projekte planuojamas valstybės biudžeto deficitas didės – išlaidos viršys pajamas 13 proc.

Numatomas valdžios sektoriaus deficitas 2023 m. sieks 3,4 mlrd. eurų, arba 4,9 proc. nuo bendrojo vidaus produkto (BVP). Lygindami valstybės pajamas ir išlaidas, matome, jog 3,4 mlrd. eurų deficitas, padengtas skolintomis lėšomis, sudaro 13 proc. planuojamų surinkti pajamų. Tai reiškia, jog kas aštuntas valstybės išleidžiamas euras bus pasiskolintas. Tai žymi neišvengiamai didėjančią skolą ir jos aptarnavimo kaštus.

Sveikintina, jog ateityje bus siekiama gerinti biudžeto padėtį ir siekti subalansuoto biudžeto – remiantis Finansų ministerijos duomenimis, 2024 m. ir 2025 m. deficitas tolygiai mažės ir sieks 1,8 proc. ir 1,4 proc. nuo BVP, atitinkamai. Keliamais tikslais rinkoms yra siunčiama žinia, jog išlaidavimo politiką norima nutraukti ir ateityje siekti gerinti biudžeto proporcijas ir grįžti prie labiau subalansuoto biudžeto.

1.1.1. Kovai su energetine krize 2023 m. numatyta apie 2 mlrd. eurų

Pusė planuojamo valdžios sektoriaus deficito, numatoma, sudarys priemonės, skirtos energetinei krizei suvaldyti. Įrankių numatyta daug ir įvairių, tačiau šiame kontekste verta analizuoti, kaip jie padeda pasiekti užsibrėžtų tikslų.

Pagalbos priemonės verslui

Priemonės, kurias Vyriausybė siūlo kaip pagalbą įmonėms dėl aukštų energetikos kainų galima vertinti dvejopai. Tam, kad elektros kainų kompensavimas kuo mažiau iškreiptų konkurenciją šalies rinkoje, bet leistų išsaugoti įmonių konkurencingumą užsienyje, jis turi būti taikomas horizontaliai, greitai, automatiškai ir ribotu laikotarpiu. 2022 m. Vyriausybės nutarimu priimtose horizontalios priemonės elektros energijos kainų dalies kompensacijos turėtų būti analogiškai taikomos ir 2023 m. I ir II ketv. elektros kainos būtų kompensuojamos nepriklausomai nuo to, kokią įmonės sąnaudų dalį jos sudaro.

Vyriausybės sprendimas numatyti elektros energijos kainų dalies kompensacijų verslui grindis leis užtikrinti priemonės efektyvumą ir vienodas įmonių veikimo sąlygas. Šių metų birželio pabaigoje, elektros energijos kainoms pakilus aukščiau nei numatytos ribos, jos išsilaikė iki spalio mėnesio, tačiau krentant dujų kainoms, spalį dienos kainos vidurkiai „Nord Pool“ biržoje buvo labai artimi nustatytoms riboms arba jų neviršijo. Susiklosčius situacijai, kuomet kainos liks stabiliai žemos – kompensacijos apskritai nebus taikomos.

Mokesčių atidėjimas energijai imlioms įmonėms galios iki 2023 m. balandžio 30. Vėliau įmonės turės sudaryti mokesstinės paskolos sutartis (MPS). Ši priemonė galios įmonėms, kurių energijos sąnaudos sudarys 10% ir daugiau. Įmonės, kurių kaštai patenka už nustatytos ribos (mažiau nei 10%) negalės pasinaudoti šia priemone. Tai ženkliai sumažins jų finansinį atsparumą krizei. Sumažės ir įmonių konkurencingumas ir tarptautiniu kontekstu bei vietos rinkoje su panašios kaštų struktūros bendrovėmis.

Energetinę krizę suvaldyti galima ne vien subsidijomis, bet ir kitais konkrečiais nuo valdžios institucijų priklausančiais veiksmais: atsisakant perteklinių ribojimų elektros energijos gamybai iš atsinaujinančių energijos išteklių (AEI) vystymui, didinant pralaidumo galią Lietuvoje ir jungtyse su kitomis šalimis, peržiūrint tarptautinius susitarimus, algoritmus bei reguliavimus, nuo kurių priklauso elektros energijos kaina, efektyviai valdant valstybei priklausančias įmones bei tinkamai atstovaujant valstybės interesus energetikos įmonių valdymo organuose. Taip pat tikslinga inicijuoti išvestinių finansinių produktų (EPAD) naudojimą Lietuvos rinkai, taip leidžiant rinkai veikti lanksčiau ir geriau pasitarnauti vartotojo naudai.

Pagalbos priemonės gyventojams

Elektros ir dujų kainų kompensacijos nuo tam tikros nustatytos kainos bus taikomos visiems gyventojams. Ši horizontali priemonė iš esmės neskatina mažinti suvartojamo elektros energijos kiekio, kuris yra būtinas tam, kad išteklių nebūtų švaistomi ir kainos rinkoje imtų mažėti. Paminėtina, jog horizontalus kompensavimas gali sąlygoti energijos išteklių kainų mažėjimą galutiniams vartotojams trumpuoju laikotarpiu (nes subsidijuojant dirbtinai sumažinama energijos išteklių kaina). Tačiau ilguoju – priemonė gali skatinti energijos kainas išsilaikyti aukštesniame lygyje. Kovai su energetine krize būtų prasmingesnės tikslinės pagalbos priemonės gyventojams, kurios dėl sumažėjusios paklausos elektros energijai leidžia kainai natūraliai kristi.

Remiantis EBPO rekomendacijomis, paramos gavėjų grupių diferencijavimas būtų saugesnis variantas nei horizontalus kompensavimas. Taip pagalba būtų skiriama labiausiai nukentėjusioms gyventojų grupėms, mažėtų infliacijos skatinimo rizika. Tačiau čia nereikėtų painioti tikslų ir priemonių jiems pasiekti. Jei horizontalios elektros kainų kompensacijos priemonė yra netaikoma, tikslinės priemonės (pavyzdžiui, tiesioginės išmokos), turėtų būti orientuotos ne į elektros kainų kompensavimą, bet į pažeidžiamų gyventojų grupių perkamosios galios išsaugojimą.

1.1.2. Ilgalaikiai įsipareigojimai, nepadengti pajamomis, auga

Šalia trumpalaikių, energetinei krizei atremti, planuojamų priemonių, numatomos ir ilgalaikės – gyventojų pajamų didinimui skirtos priemonės. Didinti numatoma socialinę paramą, pensijas, atlyginimus, neapmokestinamojo pajamų dydį. Valstybės kontrolės skaičiavimais, šios išlaidos auga ir 2023 m. pasieks 1,6 proc. BVP¹, kai 2017–2021 m. jos vidutiniškai sudarė 0,9 proc. BVP. Valdžios sektoriaus balansas be vienkartinųjų priemonių tuomet sudaro 2,5 proc. planuojamo deficito².

Socialinei ir sveikatos apsaugai, švietimui bei nacionaliniam saugumui – vieniems iš ilgalaikių valstybės prioritetų – skiriama didžiausia biudžeto asignavimų dalis. Ir kasmet ji vis didėja. Pavyzdžiui, išlaidos socialinei apsaugai nuo BVP, 2017–2020 m. išaugo daugiau nei 4,5 proc. punkto³. To priežastis – prastėjanti šalies demografinė situacija⁴. 2021 m. šimtui vaikų iki 15 metų amžiaus teko 134 vyresni nei 65 metų žmonės. Dar 2017 m. šis skaičius siekė 130. Tuo tarpu šalies gynybai, numatoma, finansavimas didės apie 0,5 proc. punkto ir 2023 m. sudarys 2,52 proc. BVP.

Šie pokyčiai neabejotinai daro spaudimą valstybės vykdomai fiskalinei politikai – turimų biudžeto išteklių nepakanka siekiant patenkinti nuolatinius visuomenės poreikius.

1.2. Valdžios sektoriaus skola – auga

Kaip prognozuoja Finansų ministerija, valdžios sektoriaus skola artėjančiais metais išaugs 3,9 proc. punktais ir sieks 30,2 mlrd. eurų, t.y. 43 proc. BVP. Kita vertus, 2023 m. į biudžetą surinktų pajamų suma sieks apie 26 mlrd. eurų. Tai reiškia, jog auganti skola viršys metines valstybės pajamas – turimų biudžeto išteklių jau nepakaktų skolai padengti.

Skolos lygis, numatoma, 2024 m. sumažės 1,4 proc. punkto ir 2025 m. kils per 0,5 proc. punktus. Nors valstybės skola yra viena mažesnių Europoje, ji vis tiek išlieka didelė. 2021 m. vienam nuolatiniam šalies gyventojui skolos lygis siekė maždaug 8 800 eurų, 2017 m. šis skaičius tesiekė apie 5 800 eurų. Auganti valstybės skola reiškia riziką, kad nemažėjant išlaidoms mokesčių mokėtojus ateityje slėgs dar didesnė mokesčių našta.

Taip pat numatoma, jog 2023 m. palūkanoms už valstybės skolą bus skiriama 337,9 mln. eurų. Tai tik ketvirčiu mažiau nei tais pačiais metais planuojama išleisti kultūrai (411,1 mln. eurų) ir jau sudaro 0,5 proc. BVP. Finansų ministerijos prognozėmis, iki 2025 m. palūkanų suma gali pasiekti 0,9 proc. BVP. Atsižvelgiant į tai, kad skolinimosi kaina sparčiai auga (Vyriausybės pastarosios paskolos palūkanos siekia 4,3 proc., palyginti su 0,5 proc. metų pradžioje), išlaidos skolos administravimui reikšmingai didės.

¹ Valstybės kontrolės išvada dėl struktūrinio postūmio užduoties Lietuvos Respublikos Seimui. Nuoroda į dokumentą: <https://www.valstybeskontrolė.lt/LT/Product/24129>

² https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/221007%202023%20m_%20biudzeto%20projektas%20LRV_1007_LRVK_PDF.pdf

³ 2017 m. reikšmė 15,1 proc. BVP, 2020 m. reikšmė 19,6 proc. BVP. Šaltinis: Lietuvos Statistikos Departamentas. Nuoroda: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>

⁴ Demografinės senatvės koeficientas metų pradžioje. Šaltinis: Lietuvos Statistikos Departamentas. Nuoroda: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>

1.3. Sveika biudžeto politika turi išlikti norma, o ne išimtis

Atsakydamos į pandemiją ir nuosmukį, valstybės didino išlaidas. Savo ruožtu Europos Komisija (EK) inicijavo išskirtinių aplinkybių nustatymą (2020–2021 m.) – Stabilumo ir augimo pakta (SAP) išimtį, kuomet fiskalinės drausmės taisyklės nėra taikomos. Taip valstybės narės gali imtis krizės valdymo priemonių ir nukrypti nuo biudžeto reikalavimų vidutiniu laikotarpiu. Pasibaigus pandemijai, ši išimtis buvo atšaukta. Tačiau neilgai trukus, inicijuota ir nauja – kovai su geopolitine ir energetine krize (2022–2023 m.).

Biudžeto projektas paruoštas atsižvelgiant į SAP taikomą išimtį (lankstumo sąlygą), kuri leidžia duotuoju laikotarpiui nepaisyti nustatytų valdžios sektoriaus deficito ir skolos lygio kriterijų. Ruošdama biudžeto projektą, Finansų ministerija, atsižvelgė į išskirtinių aplinkybių taikymą. 2023 m. numatomas Lietuvos valdžios sektoriaus deficitas (4,9 proc. BVP) viršija Maastrichto kriterijuose nustatytą ribą. Valstybės skolos santykis su BVP, numatoma 2023 m. sieks 43 proc. ir nustatytos ribos neviršys.

Taip pat, praėjusiais metais Seimas patvirtino struktūrinio valdžios sektoriaus deficito rodiklį ateinantiems trejiems metams – ne daugiau nei 1 proc. BVP. Tačiau 2022 ir 2023 m. planuojami rodikliai – 2 proc. ir 3,8 proc., atitinkamai, viršija nustatytą ribą.

Nors fiskalinės drausmės reikalavimai tvyrant dideliame ekonominiame neapibrėžtumui yra laikinai netaikomi, šios taisyklės turėtų išlikti griežtu orientyru.

1.4. Pajamų ir išlaidų scenarijai – svarbu tvirtinti taip pat kaip ir ekonominės raidos scenarijus

Tarptautinės ir šalies organizacijos rengia ekonominės raidos scenarijus, pagal kuriuos yra numatomi rodikliai, jų kitimas ekonomikos augimo ar krizės akivaizdoje. Įmonės, spaudžiamos išorinių veiksnių, taip pat formuoja savo veiklos scenarijus – optimistinį, bazinį ir pesimistinį. Finansų ministerija čia – ne išimtis. Institucija taip pat prognozuoja ekonomines šalies perspektyvas pateikdama alternatyvius scenarijus. Tokiu pačiu būdu turėtų būti sudaromas ir valstybės biudžetas. Tai yra ypač aktualu šiandien, esant itin dideliame neapibrėžtumui.

Tuo atveju, jei ekonomikos raida atitiktų pesimistinę Finansų ministerijos prognozę, stokosime laiko ir kitų išteklių biudžeto korekcijų rengimui, derinimui ir tvirtinimui. Todėl svarbu **iš anksto numatyti principus, kuriais remiantis, būtų atliekami biudžeto pokyčiai metų bėgyje, jeigu bus poreikis**. Siekiant lanksčiai ir greitai reaguoti į pasikeitusias aplinkybes, tikslinga būtų planuoti išlaidas pagal prioritetus – kokio finansavimo būtų galima atsisakyti, kurį proporcingai mažinti, koks liks nepakitęs, o kuris gali būti padidintas.

Jei tai nebus padaryta iš anksto, sunkmečio akivaizdoje iškils būtinybė ilgai trunkančioms biurokratinio ir politinio derinimo procedūroms. Valstybės institucijų vadovams susidarys iššūkis, kaip paskirstyti mažėjantį finansavimą, ar mechaniskai mažinti visas išlaidas, ar visgi išlaikyti būtiną finansavimą prioritetams.

1.5. Valstybės investicijos

Finansų ministerija numato, kad investicinis procesas šiais metais prislops – dėl tvyrančio didelio neapibrėžtumo (karo Ukrainoje bei išaugusios infliacijos) investicijų projektai nėra vykdomi taip, kaip įprastai. Kaip teigia Finansų ministerija, valstybės biudžeto lėšos (įskaitant ir ES ir kitą tarptautinę finansinę paramą), skiriamos investicijų projektams, lyginant su 2022 m. mažėja apie 20 proc.

ES fondų ir Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plano lėšos 2023 m. sudarys 66,8 proc. investicijų įgyvendinimui planuojamų skirti lėšų, o 2025 m. – tik 3,3 proc.

Didžiausia dalis lėšų nuguls susisiekimo geležinkelių ir kelių transportu infrastruktūros, daugiabučių namų renovacijos projektuose. Paminėtinos ir investicijos žaliajai pertvarkai, t.y. į atsinaujinančius energijos išteklius, bei viešųjų ir socialinių paslaugų efektyvinimui. Nors visa tai yra apibūdinama kaip investicijos į didesnę visuomenės gerovę, vadinti tai investicijomis galima su išlygomis. Neretai tokioms išlaidoms trūksta greičio, orientacijos į klientą bei realios atsakomybės už rezultatą – neatsiejamų investicijų bruožų.

Svarstant valstybės investicijas, verta prisiminti, kad jos, kitaip nei privataus sektoriaus, neatsiperka ir nesiekia atsipirkimo. Privatus sektorius, priešingai nei viešasis, investuodamas privalo gauti pelno ir jo gauna, arba turi investicijas peržiūrėti (kai pasikeitus aplinkybėms, iškyla rizika, kad jos neatsipirks, ir reikia ieškoti alternatyvių efektyvesnių būdų). Valstybės investicijos daromos ne rinkos sąlygomis, nespaudžiant konkurentams, nesižvalgant į alternatyvas, o už paslaugas tiesiogiai nemokama – gyventojams jos kainuoja netiesiogiai per mokesčius. Tad ir valdžia neturi kriterijų sužinoti, kurių valstybės paslaugų žmonėms reikia labiausiai, kurios – netaiklios ir kokiomis konkrečiomis priemonėmis reikia gerinti paslaugų piliečiams kokybę.

1.6. Kuo biudžeto sudarymas skiriasi nuo praeitų metų?

Prioritetai

Rengiama valstybės tarnybos reforma žymi asignavimų sumažėjimą vidaus reikalų ministerijos valdomoms sritims 15 proc. Tai apima viešąjį administravimą, viešąsias įstaigas, migraciją, valstybės tarnybą, vietos savivaldą, regionų ir bendruomeninių organizacijų plėtrą. Asignavimų perskirstymas, netęstinės priemonės ir mažesnė ES parama – pagrindinės priemonės, darančios įtaką reformos įgyvendinimui. Be kita ko, vienam iš šalies pagrindinių tikslų – energetikos sektoriaus persitvarkymui siekiant didinti energetinę šalies nepriklausomybę 2023 m. bus skiriama apie 270 mln. eurų daugiau nei 2022 m.

Tačiau svarbu, jog numatant finansavimą, šiems tikslams būtų įvardinti konkretūs ir adekvatūs uždaviniai. Kitu atveju, pavyzdžiui, Lietuvos žalioji pertvarka liks tik planuose, jeigu leidimams elektros gamybai iš AEI išduoti valstybės tarnautojai turės daugiau resursų, bet privalės atlikti tas pačias įstatymais reglamentuotas funkcijas. Taip pat ir valstybės valdymo optimizavimas – institucijos su mažesniu finansavimu ir mažesniais pajėgumais vykdys visas numatytas funkcijas – tiek būtinas, tiek ir nereikalingas. Reikalingas kokybinis pokytis tuomet neįvyks.

Todėl biudžeto įstatymas turėtų įgalinti ir net įpareigoti visus vadovus atlikti galiojančių įstatymų, vykdomų funkcijų *ex post* vertinimą, pagal kurį būtų aišku, kokia vertė piliečiams sukurta ir ar reikia ją toliau finansuoti bei ką keisti. Dėl to balsuoti Seimas galėtų jau artimiausioje sesijoje.

Programų tikslai ir siejami rezultatai

Vienas iš nacionaliniame pažangos plane numatytų uždavinių valstybės valdymo sričiai – didinti viešojo valdymo sistemos efektyvumą. Šiam uždaviniui įgyvendinti iškeltas konkretus tikslas – didinti gyventojų, pasitikinčių valstybės institucijomis ir įstaigomis, dalį nuo 56 proc. (2021 m. reikšmė) iki 73 proc. 2023 m⁵. Į šį tikslą patenka ir Finansų ministerijos srityje esantis uždavinys gerinti mokesčių prievolių vykdymą. Tačiau tikslas – abstraktus. Štai Estijoje, paskaičiuota, mokesčių administravimas kainuoja 40 centų 100-ui eurų surenkamų į biudžetą pajamų. Konkretus rodiklių ir priemonių nustatymas leistų efektyviau ir tikslingiau siekti iškeltų tikslų. Ir šiuo atveju – didesnio gyventojų pasitikėjimo viešosiomis institucijomis.

Tuo tarpu ekonomikos konkurencingumo srityje numatytas kitas pažangos uždavinys – skatinti pažangiųjų technologijų ir inovacijų kūrimą, diegimą ir sklaidą. Šiam uždaviniui įgyvendinti iškeltas kiekybinis tikslas, susijęs su mokslinių tyrimų ir eksperimentinės veiklos (MTEP) išlaidomis verslo sektoriuje, palyginti su BVP (proc.). 2023 m. užsibrėžta rodiklio reikšmę sumažinti nuo 0,56 proc. 2020 m. iki 0,4 proc⁶.

Remiantis Eurostat duomenimis (2020), pagal verslo išlaidų, skiriamų MTEP, dalį, lyginant su BVP, Lietuva yra 22 tarp ES šalių ir nuo ES vidurkio (1,52 proc.) atsilieka tris kartus⁷. Taigi, prognozuojamas MTEP išlaidų verslo sektoriuje mažėjimas turėtų būti rimtas akstinas pelno mokesčio numatomų MTEP ir investicinio projekto taikymo sąlygų peržiūrai. Panaikinus taikymo kliūtis, su kuriomis dabar susiduria ūkio subjektai, tendenciją dėl investicijų letėjimo bei MTEP mažėjimo būtų galima atgręžti. O nuo investicijų masto ir intensyvumo priklausys, kaip greitai Lietuva galės įveikti ekonomikos krizę ir grįžti į plėtros kursą.

2. Valstybės biudžeto pajamos

Valstybės biudžeto pajamos, kaip numato Finansų ministerija, augs 3,4 proc. Tai kone dvigubai mažiau lyginant su išlaidų augimu. Biudžete atsiradus atotrūkiui tarp pajamų ir išlaidų, naudinga įvertinti ir biudžeto pajamų netekimus dėl galiojančių mokesčių lengvatų. Peržiūrėjus galiojančias mokesčines lengvatas ir jų konkretų poveikį ekonomikai bei biudžetui, būtų galima inicijuoti pokyčius siekiant kurti

⁵ Lietuvos Respublikos 2023 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo 10 priedas. Nuoroda: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/c44a20b0464a11edb7269d52b4d4fd38?positionInSearchResults=1&searchModelUUID=cf03545c-3ca0-4e3d-ac1e-303535f9998f>

⁶ Lietuvos Respublikos 2023 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo 10 priedas. Nuoroda: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/c44a20b0464a11edb7269d52b4d4fd38?positionInSearchResults=1&searchModelUUID=cf03545c-3ca0-4e3d-ac1e-303535f9998f>

⁷ Eurostat, 2020. Nuoroda:

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/rd_e_berdcostr2/default/table?lang=en

stabilią ir paprastą mokesstinę sistemą, tvaresnį įplaukų į biudžetą srautą, palankesnes sąlygas ekonomikos augimui.

2.1. Pelno mokestis

Biudžeto projekte prognozuojama, kad 2023 m. iš pelno mokesčio bus surenkama 1,67 mlrd. eurų (13,4 proc. visų pajamų). Tai sudaro 2,4 proc. BVP to meto kainomis. Finansų ministerijos pateiktais skaičiavimais, dėl taikomų pelno mokesčio lengvatų biudžeto netekimai sieks 413,3 mln. eurų. Nuolatinės iniciatyvos papildyti pelno mokestį naujomis lengvatomis byloja apie subrendusį poreikį iš esmės įvertinti pelno apmokestinimą bei rasti esminius problemų sprendimus.

Paminėtina, jog šie kasmetiniai pajamų iš pelno mokesčio netekimai sudaro tiek pat, kiek, remiantis Finansų ministerijos prognozėmis, sudarytų biudžeto netekimai įvedus paskirstytojo pelno apmokestinimo modelį iki jo atsipirkimo – 400 mln. eurų per metus, 2021 metų duomenimis⁸.

Pritaikius naują modelį, automatiškai būtų atsisakyta investicijų pritraukimui skatinti įvestų lengvatų. Ir nors pirmaisiais pakeitimų įsigaliojimo metais galimas pajamų iš pelno mokesčio sumažėjimas, jis ateinančiais metais būtų kompensuojamas dėl aktyvesnės investicinės veiklos, sukurtų darbo vietų, augančio Lietuvos konkurencingumo ir tiesioginių užsienio investicijų pritraukimo. Visa tai laiduotų pelno mokesčio bei kitų mokesčių, pirmiausia gyventojų pajamų mokesčio ir pridėtinės vertės mokesčio, pajamų augimą.

3. Išvados ir rekomendacijos

Dvigubai greitesnis išlaidų didinimas lyginant su pajamų augimu lemia augančią valstybės skolą ir skolos aptarnavimo kaštus. Nors šiuo metu nėra reikalaujama laikytis ES narėms numatytų valstybės skolos ir deficito lubų, griežtų orientyrų sudarant biudžetą turėtų būti laikomasi, norint užtikrinti viešųjų finansų tvarumo. Tokiu būdu bus adekvačiai ir pagal išgales planuojami institucijų asignavimai.

Parama gyventojams ir įmonėms, siekiant sušvelninti energetinės krizės padarinius, turi būti teikiama laikantis konkrečių tikslų: elektros paklausos ir kainų mažėjimo, įmonių tarptautinio konkurencingumo palaikymo. Elektros kainų kompensavimas gyventojams trumpuoju laikotarpiu turi galios sumažinti galutinio vartotojo mokamą elektros kainą. Tačiau, ilguoju laikotarpiu ši priemonė veikia priešingai – ji gali skatinti energijos kainas išsilaikyti aukštesniame lygyje.

Šalies ekonomikos augimui lėtėjant, tendenciją galima atgręžti imantis pribrendusių mokesčių pertvarkos priemonių – momentinio ilgalaikio turto nusidėvėjimo, investicinio projekto ir MTEP taikymo sąlygų peržiūros arba nuosekliai įgyvendinant paskirstytojo pelno mokesčio modelį. Tai leis investicijoms atsigaivinti, ekonomikai augti, o biudžeto pajamoms didėti.

⁸ Lietuvos Respublikos Finansų ministerija, „I kryptis – Pelno reinvestavimo skatinimas“, 2021 m. https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/Pelno-reinvestavimo-skatinimas_04-13_PDF.pdf